

Coexistentia-Soužití a politická reprezentace polské menšiny na Těšínku

Lubomír Kopeček

Tato stať byla zpracována v rámci výzkumného záměru „Etnika, minority a marginalizované skupiny v České republice“ (MSM 142300001).

Abstract: *This article deals with party representation of Polish minority in the Czech Republic – The Coexistence (Soužití). Author analyses history of this party, its program, organization and voters. Special focus of this article is engaged in Coexistence relations to other Polish organisations (the Congress of Poles in the Czech Republic and the Polish Union of Culture and Education). The main aim of the party activities is defense of the interests of Polish minority. Its position and role not only on the level of the Czech Republic, but on the regional level is marginal.*

Key words: *Coexistence, Polish minority, party, movement, elections.*

Úvod

Poláci představují v prostředí České republiky v podstatě *unikátní* případ národnostní menšiny, která je jak koncentrovaná v jednom regionu, tak relativně početná (4/5 z asi 50 tisíc Poláků žijí v regionu Těšínku). Významně se tím liší od německé či slovenské menšiny, které jsou silně teritoriálně rozptýleny (byť ta slovenská je poměrně početná). V souvislosti s vysokým stupněm národního uvědomění (ve srovnání třeba s romskou menšinou) přitom v jejím rámci existují vhodné podmínky pro působení *svébytné* politické reprezentace, jež na úrovni politických stran nachází svůj výraz v existenci politické strany – Coexistentia-Soužití (zkratka COEX, Coexistentia-Soužití je oficiální současný název strany, polským ekvivalentem je termín Wspólnota) - založené na etnické a regionální bázi. Ve srovnávací perspektivě stranických platforem národnostních menšin v ČR (a pokusů o ně – viz stať věnovaná pokusu o založení strany reprezentující německou menšinu) představuje Soužití bezesporu nejúspěšnější případ podobného typu strany v českých podmínkách (odhlédneme-li od značně specifického případu moravistických stran). Analýze tohoto subjektu v kontextu politické reprezentace polské menšiny se věnuje tato stať.

Politická reprezentace polské menšiny

Polská menšina na Těšínsku disponovala v meziválečném období poměrně pestrou a hustě strukturovanou politickou a zájmovou reprezentací. Vedle desítek zájmových organizací zde působilo i několik politických stran, z nichž některé měly své kořeny ještě před rokem 1918. V dělnickém prostředí měla vliv levicová **Polská socialistická dělnická strana** (Polska Socjalistyczna Partia Robotnicza - PSPR), mezi evangelickými zemědělci (evangelíci tvořily většinu polské menšiny) působila **Polská lidová strana** (Polskie Stronnictwo Ludowe - PSL). (Gawrecki 2000: 240 – 241; srov. Gawrecki 1992: 91).ⁱ Vzhledem k národnostní promíšenosti a opožděnému profilování jasné národní identity u části obyvatel regionu není přitom možné opomenout specifický fenomén „slezských“ („šlonzáckých“) politických stran, akcentujících specifickou slezskou identitu. K tomuto typu formací patřil především agrárně-katolicky zaměřený **Svaz slezských katolíků** (ZŚK) a dále **Slezská lidová strana** (SLS) zastupující zájmy bohatších sedláků, živnostníků a obchodníků.ⁱⁱ

Silná vazba mezi stranami a voliči dotvářená silným „zakořeněním“ politických stran (rozsáhlá podpůrná síť různých spolků) spolu s více či méně úspěšnými pokusy o volební spolupráci polských stran vedla (někdy i v kombinaci s partnerstvími uzavíranými s dalšími nepolskými subjekty) k tomu, že polská menšina měla *trvale* několik zástupců v pražském parlamentu. Vzhledem k vysoké fragmentaci meziválečného československého stranického systému přitom nepředstavovaly polské národní formace zanedbatelného politického aktéra, i když samozřejmě jejich význam zaostával např. za stranami německé národnostní menšiny.

Období po druhé světové válce a především po roce 1948, se neslo ve znamení drastické redukce předválečné bohaté spolkové a stranické struktury polské menšiny. Jedinou povolenou polskou národní organizací se stal **Polský kulturně osvětový svaz** (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy – PZKO), který získal monopol na zastupování zájmů polské menšiny. Úplná závislost na režimu se ovšem promítla do deformace této role, když PZKO v zásadě plnil úlohu povolného nástroje určeného ke kontrole menšiny. Pro působení Poláků na stranické úrovni se jedinou možností staly struktury Komunistické strany Československa (KSČ), respektive satelitních stranických subjektů (Československé strany lidové a Československé strany socialistické).

Na jedné straně komunistický režim formálně deklaroval ochranu zájmů polské menšiny, což se promítlo do zastoupení Poláků na různých úrovních (od nejnižších lokálních struktur národních výborů až po parlamentní úroveň, tj. v parlamentu zasedali poslanci polské

národnosti). Na druhé straně se v praxi o nějakém respektování polských menšinových zájmů ze strany komunistického režimu příliš mluvit nedalo (viz řada necitlivých administrativních zásahů, jako např. zrušení okresu Český Těšín při územně správně reformně v roce 1960, v němž byla koncentrace polské menšiny největší) (srov. např. Janák, D., Krol, J., Prokop, R. 1992).

Události listopadu 1989 nastartovaly vývoj k revitalizaci nejenom polského spolkového života, ale otevřely i téma podoby reprezentace polské menšiny v čistě politické oblasti. Důležitý se přitom stal fakt, že polská elita se v této otázce rozdělila. Když se na konci roku 1989 ustavila **polská sekce Občanského fóra (OF)**, projevil se v jejím rámci značně odlišné názory na způsob reprezentace polských zájmů. Současně to odráželo širší nesoulad uvnitř polské menšiny. V zásadě se dají s přihlédnutím k pozdějšímu etablování svébytné polské strany (značně zjednodušeně) přiblížit jako spor dvou pohledů. Jedna skupina, k jejíž nejaktivnějším členům patřili **Stanisław Gawlik, Edwin Macura** či **Władysław Niedoba**, se profilovala na radikální obhajobě zájmů polské menšiny se silným nacionálním prvkem. Prosazovala přitom úzkou kooperaci při obraně menšinových práv s ostatními národnostními menšinami v tehdejší Československu. V praxi se to následně promítlo v kontaktech především s maďarskými politiky na Slovensku a vyústilo to na začátku roku 1990 do jejího zapojení do projektu politického hnutí Coexistentia-Soužití, které mělo reprezentovat (v celostátním rámci) zájmy národnostních menšin. Tato skupina tak navázala, byť ve značně modifikované a svébytné podobě, na tradici předválečných polských stran.

Druhá převládající skupina v polské sekci OF, se naopak orientovala na preferenci občanského principu. Vycházela z toho, že příslušníci polské menšiny by se měli domáhat svých práv prostřednictvím politické angažovanosti, která by neměla mít primárně národnostní rozměr (z tehdejšího vedení polské sekce lze zmínit např. Mariana Siedlaczka, Tadeusze Wantulu, Jana Rusnoka, Janusze Klimszu aj.) (srov. Branna 2002: 169 a Josiek 1995: 161 - 163).

Tento názorový rozkol byl úzce propojen s dělicí linií, která se od roku 1990 začala formovat na úrovni polských menšinových organizací. Zatímco první skupina se úzce začala angažovat ve vrcholových strukturách PZKO, přičemž hájila význam jeho role v éře komunismu jako jediného obhájce zájmů polské menšiny (řada z jeho představitelů působila ve funkcionářských strukturách svazu už před listopadem 1989), druhá se orientovala na založení nové (minulostí nezatížené) organizace. Tou se stala v roce 1990 Rada Poláků, později transformovaná na Kongres Poláků, který se stal zastřešujícím subjektem pro více než dvě desítky polských spolků a reprezentantem polské menšiny. Celá záležitost měla navíc silný

generační rozměr sporu mezi „starými“ a „mladými“. Zatímco první skupina byla tvořená především střední generací, druhou tvořily zpravidla lidé mladší.

Vzniklý konflikt či přesněji „dvoukolejnost“ - prvek antagonizace nikdy nepřesáhl jistou limitovanou hranici determinovanou vědomím potřeby společné obrany základních zájmů polské menšiny - v rámci polské elity, jenž se zrodil na přelomu 80. a 90. let 20. století, prokázal značnou životnost. V praxi se projevil (v podmínkách federálního Československa) existencí dvojí politické reprezentace. Obě přitom měly zástupce na úrovni zákonodárných orgánů, tj. federálního parlamentu a České národní rady.

Zajímavé přitom je, že rozpor přežil (v silně modifikované a slábnoucí podobě) rozdělení Československa, které na delší dobu přerušilo kontinuitu působení polských poslanců v celostátních zastupitelských orgánech. Parlamentní význam Soužití v podmínkách české samostatnosti marginalizovala ztráta maďarského spojení („zbytkový“ polský subjekt ztratil šanci na prosazení vlastních zástupců do českého parlamentu – viz podrobněji níže). Soužití se ovšem více méně trvale etablovalo na lokální úrovni několika desítek především menších obcí, přičemž jeho představitelé se zaměřili především na působení v rámci PZKO (v jehož rámci ovšem představovali pouze jeden proud, nicméně ne zanedbatelný - S. Gawlik byl jedním z členů vedení). Druhá skupina po rozpadu OF sice přestala vystupovat politicky jednotně, nicméně na úrovni polské národní komunity postupovala v zásadě analogickým způsobem jako představitelé Soužití: působila v rámci Kongresu Poláků a organizací, které zastřešuje, kandidovala v komunálních volbách především za různá sdružení nezávislých, ale i české politické strany (vzhledem k pestrosti politických názorů v jejím rámci a minimální homogenitě dané primárně jen osobními vztahy ji ovšem v podstatě nelze dnes vymezovat jako svébytný proud).

Spor mezi vedeními PZKO a Kongresu Poláků v ČR ovšem měl některé paradoxní aspekty, které odrážely jejich vědomí početní slabosti polské menšiny, malého počtu polských aktivistů a nutnosti zachovávat jednotu při vyjednávání s českými úřady. Osoby působící v kongresu totiž byly téměř stoprocentně aktivními členy PZKO a současně někteří čelní představitelé PZKO byly stejně tak po několik období členy vedení kongresu. Podobně jednotlivá zájmová sdružení spojená pod „střechou“ kongresu, což byly prakticky všechny nově vzniklé či obnovené polské organizace, současně využívaly „podle stupně svých potřeb“ (Branna, 2002, 170) materiální báze PZKO.

Zajímavý pokus zvýšit politický význam polské menšiny *nad obecní úroveň*, který současně signalizoval *výrazné oslabení polistopadových antagonismůⁱⁱⁱ* uvnitř polské elity, byl spojen s historicky prvními krajskými volbami v roce 2000 (zastupitelstvo Ostravského, dnes

Moravskoslezského, kraje). Obě „velké“ organizace – Kongres Poláků i PZKO – se dohodly na podpoře Soužití jako volební platformy těšínských Poláků, přičemž delegovaly své zástupce na jeho kandidátku.^{iv} Ve volební kampani pak vyzvaly polskou menšinu k podpoře Soužití. Soužití ovšem neuspělo a nepřekročilo 5 % bariéru. Získalo pouze mírně přes 7 tisíc hlasů (2,3 % - příčinám je níže věnována pozornost v rámci analýzy elektorátu Soužití).

Politický vývoj Soužití

Vývoj Soužití má dvě značně rozdílné etapy. Jejich mezníkem je rozdělení Československa na přelomu let 1992/1993. Zatímco v první etapě fungoval jako **součást relevantního federálního subjektu** se základnou v obou republikách, přičemž ta ve Slovenské republice jednoznačně dominovala, ve druhé etapě se ocitl **v pozici z celostátního hlediska marginální strany s pouze (sub)regionálním významem**.

Kořeny zrodu polské odnože Soužití sahají do přelomu listopadu a prosince 1989, kdy několik už zmíněných reprezentantů OF a PZKO začalo uvažovat o vytvoření politické platformy, na níž by mohly prosazovat zájmy polské menšiny. Důležitou roli zde sehrál především agilní S. Gawlik a dále E. Macura, ale nepřehlédnutelně se na „národní“ otázce začal profilovat i tehdejší poslanec České národní rady W. Niedoba. Niedoba byl od roku 1986 členem tehdejšího parlamentního výboru pro národní výbory a národnostní menšiny, přičemž jeho aktivita jako poslance v éře nevybočovala z tehdy „standardního“ rámce komunistického parlamentu (ve dvou vystoupeních v ČNR podal obecnou informaci o aktivitách výboru, přičemž obsah a terminologie jeho vystoupení odpovídaly tehdejšímu „kriticky pozitivnímu duchu doby“ – např. vyzdvihl aktivitu občanů v akcích „Z“ či upozornil „na nelehké úkoly, s nimiž se národní výbory musí potýkat“ atd.^v). Výrazný osobní obrat a profilaci na národní rétorice lze vysledovat záhy po listopadu 1989. V parlamentním vystoupení 19. prosince 1989 kritizoval násilné odnárodňování polské menšiny prostřednictvím jazykové a školské diskriminace, přemísťování polské inteligence do českého vnitrozemí, zamezení styku s Polskem atd. Jak doslova prohlásil „pod demagogickými hesly o internacionalismu a přátelství mezi národy docházelo v posledních letech k porušování práv národnostních skupin, k cílevědomé asimilaci“.^{vi}

Krystalizace polské národní skupiny šla časově paralelně s obdobnými snahami některých dalších osob z ostatních československých národnostních menšin. Protnutí se této snahy se dostavilo v prosinci 1989 a lednu 1990, kdy se národně vyhraněná polská skupina dostala do kontaktu se skupinou maďarských politiků. Tato skupina v čele s bývalým disidentem

Miklosem Durayem nebyla spokojena s dosavadním působením v rámci Maďarské nezávislé iniciativy, která podle jejich názoru nedostatečně prosazovala zájmy maďarské menšiny. Uvažovala proto o založení vlastního politického subjektu. Jistý význam měla i jednání (zástupců několika národnostních menšin - Maďarů, Poláků, Rusínů a Němců) na parlamentní půdě v Praze.

Výsledkem byl nakonec zrod myšlenky na vytvoření *celostátního reprezentanta národnostních menšin*. V průběhu ledna 1990 dokázala posbírat polská odnož připravované strany na Těšínsku potřebných tisíc podpisů na petici nezbytnou k evidenci strany českým ministerstvem vnitř a 27. února 1990 byla strana zaevidovaná (ve Slovenské republice bylo Soužití zaevidováno 1. března 1990).

28. února 1990 bylo v Praze zveřejněno oficiální prohlášení o jejím založení jako politického hnutí **Soužití** (celý název zněl Coexistencia-Soužití-Spolužitie-Wspólnota-Együttélés-Zusammenleben-Spivzittja-Koegzystencja; zkratka COEX). 31. března 1990 se pak sešel zakládající kongres strany v Bratislavě, přičemž předsedou se stal maďarský disident Miklos Duray a jedním z místopředsedů Stanisław Gawlik. Kongres deklaroval cíl prosazovat a chránit kolektivní práva národnostních menšin (není bez zajímavosti, že schválené stanovy strany obsahovaly vedle cíle usilovat o soužití maďarského, polského, rusínsko-ukrajinského, německého, židovského, slovenského a českého národa i zvláštní záměr podporovat úsilí Romů o dosažení rovnoprávnosti).

Váha Maďarů v projektu nového subjektu byla vzhledem k počtu a homogenitě maďarské menšiny **klíčová**, přičemž kalkulace na získání *voličské podpory* z prostředí ostatních národnostních menšin byla pravděpodobně (vzhledem k jejich malé početnosti) od počátku spíše vedlejší (viz níže volební strategie Soužití). Primární motivace zapojení dalších představitelů menšin se patrně skrývala především ve snaze dát subjektu vnějškově *širší celostátní rozměr a prezentovat jej jako zastřešující uskupení hájící práva všech (etnických) menšin*. Maďarskou motivaci k širšímu rozměru Soužití zřejmě podpořila i politická fragmenace uvnitř samotné maďarské elity na jižním Slovensku. Maďarská nezávislá iniciativa (pozdější Maďarská občanská strana) se začala profilovat jako liberální subjekt úzce spolupracující s Veřejností proti násilí (slovenská analogie OF). Další křesťanskodemokraticky orientovaná skupina pak založila Maďarské křesťanskodemokratické hnutí (MKDH).

Volební strategie Soužití pro parlamentní volby se pragmaticky přizpůsobila naznačenému vědomí voličské slabosti všech jeho složek s výjimkou maďarské. Strana vytvořila volební koalici s MKDH, čímž významně snížila riziko rozdrobení hlasů maďarských voličů. V České

republiky kandidovala pouze do Sněmovny lidu Federálního shromáždění (nikoliv už do Sněmovny národů Federálního shromáždění nebo České národní rady). Ve Sněmovně lidu přitom získala pouze asi 5,5 tisíce hlasů (0,08 %) a žádný mandát. Ve Slovenské republice naopak kandidovala jak do obou komor Federálního shromáždění, tak do Slovenské národní rady. Ve všech případech to stačilo na získání parlamentního zastoupení (výsledek se u obou komor Federálního shromáždění i Slovenské národní rady pohyboval na úrovni asi 8,5 % hlasů) (Statistická ročenka České a Slovenské federativní republiky 1991: 630). Aby byl demonstrován deklarovaný mnohonárodnostní profil Soužití, byla trojka polských kandidátů (vzhledem k malé voličské bázi v ČR nezvolitelná) S. Gawlik, W. Niedoba a E. Macura - umístěna na kandidátku Soužití do FS na Slovensku. Jeden z nich - W. Niedoba – díky tomu získal poslanecký mandát.

Určitý úspěch v českých podmínkách dosáhlo Soužití až na podzim 1990, kdy získalo ve volbách do obecních zastupitelstev na Těšínsku 19 mandátů (0,02 % z celkového počtu) (pro srovnání na Slovensku to bylo 2 417 mandátů, tj. 6,3 % z celkového počtu). Tím se současně potvrdilo, že jediným voličsky skutečně významným aktérem v rámci Soužití je jeho maďarská složka a prosazení na celostátní úrovni je bez ní v podstatě vyloučené. Mimo to obecní volby 1990 demonstrovaly, že v podmínkách ČR pokusy o oslovení jiné než polské menšiny nemají voličsky prakticky žádný efekt.

Do rozpadu federace vyvíjelo Soužití v ČR jen velmi omezenou aktivitu. V únoru 1991 se sešla první konference Soužití v ČR v Třinci. Další působení se omezilo téměř výhradně na účast představitelů strany na mezinárodních konferencích a historických sympóziích věnovaných problematice menšin, eventuelně na setkání s polskými politiky. Z poklidného rámce těchto akcí vybočila polská odnož Soužití pouze jednou, když se pokusila hrát aktivní roli v česko-polských mezistátních vztazích. Začátkem února 1992 při návštěvě Varšavy delegace Soužití (jednala i s premiérem Janem Olszewským) nadnesla (podle informací polských médií) v souvislosti s připravovanou ratifikací česko-polské mezistátní smlouvy o dobrém sousedství, solidaritě a přátelských vztazích i otázku revize česko-polských hranic. Tato informace vyvolala značně bouřlivou reakci většiny českých médií a následně i veřejnosti a některých politiků (zástupci Soužití ovšem obvinění z oživování problematiky revize hranic odmítali).^{vii}

V parlamentních volbách 1992 se v podstatě zopakovala situace z voleb 1990 (koalice Soužití a MKDH a byla pouze rozšířena o další významem marginální maďarskou stranu – Maďarskou lidovou stranu). Do České národní rady Soužití nekandidovalo a do každé komory Federálního shromáždění v ČR získalo méně jak jednu desetinu procenta hlasů

(absolutně 4 800 hlasů do Sněmovny lidu a 4145 hlasů do Sněmovny národů). Parlamentní zastoupení polské odnoži opět zajistila kandidatura do federálního parlamentu na Slovensku, když S. Gawlik byl zvolen do FS v západoslovenském kraji. Vzhledem k následnému rozdělení Československa a současnému ukončení činnosti federálního parlamentu, šlo ovšem jen o krátkodobý úspěch.

Konec společného státu znamenal ve vývoji Soužití mezník. 7. prosince 1992 na celostátní konferenci v Českém Těšíně padlo rozhodnutí o ukončení existence společné strany a zahájení samostatného působení v obou republikách. Toto rozhodnutí potvrdil v únoru 1993 stranický kongres v Komárně. Polská odnož se za této situace pokusila o udržení formálně mnohonárodního charakteru z éry federace. Kongres Soužití v Ostravě 15. května 1993, vedle toho, že předsedou strany zvolil S. Gawlika, tak schválil vytvoření národních sekcí (polské, maďarské, ukrajinské-rusínské). V praxi ovšem s výjimkou polské složky ostatní nevyvíjely téměř žádnou činnost a měly jen minimum členů. Jejich význam se tak fakticky omezil jen na symbolickou rovinu. Pozdější pokusy oslovit příslušníky dalších menšin v ČR, a tímto způsobem rozšířit voličský význam strany, neměly úspěch. Příkladem může být kandidatura šéfa sdružení Shromáždění Němců v Čechách a na Moravě Hanse Korbela v krajských volbách v roce 2000 na kandidátce Soužití do zastupitelstva Ostravského kraje (7 místo na 65 členné kandidátce), od čehož si vedení strany slibovalo získání hlasů hlučinských Němců. Korbel ovšem získal jen 92 preferenčních hlasů (pro srovnání „dvojka“ kandidátky W. Fójcik dostal 1655 preferenčních hlasů).

„Denní“ působení Soužití v prvním desetiletí české samostatnosti příliš nevybočovalo z praxe nastartované na začátku 90. let. Představitelé strany se podíleli na konferencích k národnostním otázkám (někdy je organizovala stranou založená nadace, později obecně prospěšná společnost Koegzistence). Dále na některých symbolických aktech (např. v dubnu 1995 se představitelé strany podíleli na odkrytí pamětní desky maršálu J. Piłsudskému v Jablůnkově). Soužití se také pokoušelo (spíše jen jako doplňkový aktér v rámci působení Kongresu Poláků a PZKO) ovlivňovat rozhodování centrálních českých úřadů ve věcech, které se týkaly polské menšiny (např. v dubnu 1998 zaslalo dopis ministru Vladimíru Mlynářovi, v němž žádalo stanoviska jednotlivých ministerstev k otázce uplatňování Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin; v červnu 1999 zaslala dopis zplnomocněnci vlády pro lidská práva, v němž vyjádřila svůj postoj k otázce ochrany práv národnostních menšin atd. - Toman 2000).

Za pozornost v působení stojí její volební kandidatury. Ve volbách do obecních zastupitelstev si Soužití tady udržovalo vcelku vyrovnanou pozici. V roce 1994 získalo samo nebo v koalici

s jiným subjektem 42 mandátů (0,07 %) a mírně si tím zlepšilo svoji pozici oproti roku 1990. Prakticky stejných výsledků dosáhlo v roce 1998 – 39 mandátů (0,06 %) a v roce 2002 - 38 mandátů (0,06 %) (<http://www.volby.cz/>). Zástupci Soužití přitom často zasedli i v obecních radách, respektive výjimečně i na pozicích starostů či místostarostů. Ovšem jejich činnost primárně determinoval komunální rozměr (navíc většina obcí s polskou menšinou má několik set či nejvýše několik tisíc obyvatel), který profilaci na tématech „velké“ politiky není příliš příznivý. Z hlediska reprezentace polské menšiny se působení Soužití dá shrnout do sice mírně zjednodušujícího, nicméně výstižného konstatování, že v řadě případů hrálo roli určitého „hlídacího psa“ menšinových zájmů.

Pokusy prosadit se do českého parlamentu nebyly úspěšné. Před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 1996 podepsal šéf strany S. Gawlik dohodu o spolupráci s politickým hnutím Nezávislých, přičemž zástupci Soužití byli delegováni na jeho kandidátku (Gawlik byl druhý na kandidátce strany v Severomoravském kraji). Nezávislí ovšem získali jen půl procenta hlasů, v okresech Karviná a Frýdek Místek, kde je koncentrována polská menšina to bylo 0,54 % a 0,64 %, absolutně dohromady asi 1 700 hlasů). Po tomto neúspěchu Soužití v dalších volbách 1998 v podstatě rezignovalo a nevyvíjelo téměř žádnou aktivitu (výjimkou bylo např. vyjádření před volbami 1998, kdy předseda Gawlik vyzval k bojkotu voleb z důvodu nezajištění volebních materiálů v polštině. Tento postup ovšem ostatní polské organizace odmítly – MF Dnes 18. 6. 1998, s. 3). Ve volbách 2002 se Soužití dohodlo na spolupráci se Stranou venkova – spojenými občanskými silami, na jejíž kandidátce šli někteří kandidáti Soužití do voleb. Tato formace ovšem získala jen 0,87 % hlasů (v Moravskoslezském kraji jen 0,46 % - absolutně asi 2 500 hlasů).

Šťěstí zkoušelo Soužití opakovaně v senátních volbách, ovšem ani v jednom případě úspěšně. V historicky prvních volbách v roce 1996 získal Jerzy Czap v I. kole 7,76 % hlasů (obvod č. 73 - Frýdek Místek) a nedostal se do druhého kola. Podobně v tomtéž obvodu v roce 1998 Jiří Pinkava získal 4,7 % hlasů (v obou případech se jednalo o kandidáty nikoliv členy Soužití). V roce 2002 pak ve volebním obvodu 75 (Karviná) podpořilo Soužití kandidaturu Vavřince Fójczika (formálně kandidoval za Cestu změny), který ovšem opět získal jen 5,57 % hlasů a opět nepostoupil do druhého kola. Ve všech případech zůstaly volební zisky senátních kandidátů na úrovni několika set hlasů a vždy zůstali značně vzdáleni, byť jen postupu do druhého kola.

Strana už od konce 90. let čelila hrozbě pozastavení činnosti z důvodu opakovaného nerespektování povinností plynoucích ze zákona v souvislosti s dokládáním hospodaření

strany. V květnu 2001 dokonce Nejvyšší soud ČR dočasně pozastavil činnost strany (ke zrušení pozastavení činnosti došlo zhruba po roce).

Na postu předsedy strany došlo v březnu 2001 k výměně S. Gawlika za W. Niedobu. K hlavním příčinám patřil skandál spojený s předsedou strany S. Gawlikiem. Konkrétně šlo o aféru okolo hotelu Piast v Českém Těšíně. Tento reprezentativní objekt a jedno z tradičních hlavních společenských center polské menšiny ve Slezsku byl jako jeden z mála z předválečných nemovitostí polských organizací v roce 1948 svěřen do péče PZKO (nicméně zůstal státním majetkem). Po roce 1989 se společně pokusila o jeho návrat do polských rukou skupina polských organizací. Nicméně v důsledku kroků vedení PZKO s aktivní rolí Gawlika se hotel ocitl pouze v majetku PZKO (na jeho opětovnou koupi se podařilo získat značné finanční prostředky z Polska). V důsledku nepříliš průhledných ekonomických transakcí PZKO o objekt přišel, přičemž byl změněn v tržnici novým vietnamským uživatelem, což vyvolalo v polské komunitě značné pobouření.^{viii}

Programatika a stranická identita

Soužití představuje z hlediska svého programového vymezení velmi zajímavý případ. Programové principy, které deklaroval Soužití při svém vzniku v roce 1990, odrážely tehdejší stav teprve začínající krystalizace politického spektra. Byly tak v sociálně-ekonomické oblasti značně obecné a nekonkrétní (zmiňoval se heslovitě o potřebě privatizace, restitucí a budování tržního hospodářství). Důležité a profilující ovšem byly cíle zaměřené na posílení postavení menšin a zastavení jejich diskriminace. Předpokládaly rozsáhlou autonomii menšin v oblasti školství, kultury (včetně poskytování rozsáhlých státních dotací dle počtu příslušníků menšiny), důsledné prosazení možnosti užívání jazyka menšin v úředním styku. Programové cíle dále obsahovaly *odmítnutí a odsouzení národního státu* a požadavek, aby menšina (myšleno etnická) měla zajištěnou *ochranu proti majorizaci v otázkách týkajících se jejích životních zájmů* (Programové cíle - Stanovy Soužití 1990).

Po rozdělení federace prodělala programatika Soužití jistou proměnu. Zůstal sice zachován důraz na ochranu práv menšin (základní cíle: právo na používání vlastního jazyka v úředním styku, právo na vzdělání v mateřském jazyce, právo na šíření informací ve svém jazyce, právo na rozvoj vlastních kulturních tradic atd.) ovšem dostavilo se (ve srovnání s federální érou) jisté zmírnění některých národně radikálních cílů. Bylo to zřejmě výsledkem vědomí postavení polské menšiny v národně téměř homogenní ČR. Zmizely formulace výslovně odmítající národní stát, místo toho se objevil důraz na rozvoj občanské společnosti. Národní

menšiny jsou chápány jako „otevřená množina občanů projevující se samostatnými kulturními, historickými a jinými lidskými obecnými charakteristikami, které přispívají k pluralitě a zpestřují společný život při plném respektování zákonů společného státu“ (§ 5 Stanov politického hnutí Coexistentia-Soužití - 2000). Platný program Soužití z roku 1999 dále klade důraz na vytváření možnosti uplatnění i pro příslušníky národnostních menšin ve státní správě a v samosprávných územních celcích, stanovení přesných zásad financování národnostního školství, zajištění kontroly využití státních a obecních dotací s ohledem na respektování práv menšin, přenášení centrálních funkcí státu na regiony, příslušnými úpravami právního řádu a opatřeními v oblasti státní správy zajistit naplnění článků Listiny základních práv a svobod, ratifikaci a plnění mezinárodních dohod v oblasti lidských práv atd. Formálně se Soužití profiluje na klasické pravo-levé ose a vymezuje se jako hnutí **pravého středu**, jež „*vyvíjí svou činnost v souladu s hodnotami, které jsou společné pro liberální, konzervativní, křesťansko-sociální a křesťanskodemokratické ideové směry*“. Současně ovšem nechybí relativizace této orientace. Podle stanov je totiž Soužití „*otevřené i ve směru levicových (...) seskupení*“ (§ 1 a 5 Stanov politického hnutí Coexistentia-Soužití - 2000).

Malou čitelnost strany z hlediska pravo-levého vymezení dále potvrzuje platný program (1999). Soužití žádné podrobnější rozpracování programu totiž neprovedlo a většina bodů stávajícího programu z roku 1999 (s výjimkou otázek regionální, lokální a národnostní politiky) je značně obecných, kusých a bez většího propracování způsobu realizace. V ekonomické oblasti tak např. figuruje (zřejmě v reakci na krachy četných bank) cíl „uzákonit pravidla pro přidělování státních licencí pro peněžní ústavy vč. státem garantovaných vkladů u peněžních ústavů se státní licencí“ (žádná banka přitom nemůže fungovat bez licence udělované ČNB, jejíž přidělení upravuje zákon o bankách). K typickým „nepřilíš“ konkrétním bodům patří např. (nijak nespecifikované) požadavky prosazování „úspor ve spotřebě energie“ či „tradičních zásad mravnosti, odpovědnosti a stavovské cti podnikatelů“. Podobně program chce „začlenit složky obecní a městské policie do rámce Policie ČR a posílit jimi strážní a pochůzkové složky s tím, že tyto složky zajistí plnění požadavků regionální a obecní samosprávy“ (program ovšem vůbec neřeší způsob, jakým se provede „začlenění“ obecní policie financované ze zcela jiných zdrojů než Policie ČR, a jak má být následně upraven vztah státní policie k obcím).

Zajímavý je ovšem v kontextu programu obecně velký důraz kladený na bezpečnostní a trestní problematiku (např. se předpokládá zpřísnění trestů za závažné trestné činy). V podstatě obdobný charakter (s pochopitelným výraznějším zaměřením na lokální rovinu) má i program pro komunální volby 2002.

Zajímavé z hlediska identity strany jsou velmi různorodé kontakty směrem do Polska. Představitelé Soužití se opakovaně setkali s představiteli radikálně pravicové a antikomunistické Konfederace nezávislého Polska - KPN (v únoru 1995 dokonce s jejím šéfem Leszkiem Moczulským), ovšem i s Waldemarem Pawlakem (1992) šéfem agrární Polské lidové strany (v Polsku považované za postkomunistickou) či s předsedou populistického Hnutí obnovy Polska (ROP) Janem Olszewským. Tato poměrně zvláštní politická kombinace byla potom doplněna směrem k českému politickému spektru např. i tím, že představitel strany E. Macura se účastnil v listopadu 1995 zakládajícího sjezdu extrémně pravicové Vlastenecké republikánské strany (Toman 2000).

Celkově lze shrnout, že z hlediska své identity (přes deklarované pravo-středové zaměření) je Soužití primárně *etnickou politickou stranou se silným subregionálním zakotvením*. Pravo-levý rozměr nehraje (i s ohledem na působení téměř výhradně na komunální úrovni) větší roli. Omezení jen na lokální rozměr a vědomí nedosažitelnosti možnosti realizovat svůj program v nadregionální politice pak současně nenuť stranu k propracovávání programatiky. Současně to vede k použití jistých populistických a radikálních apelů (byť velmi omezenému).

Organizace

Struktura strany je podle stanov dvoustupňová. Základní jednotku tvoří Místní nebo Oblastní skupina, kterou může založit nejméně pět osob (místní skupina působí na území obce, města či městské čtvrti, oblastní zahrnuje více územních jednotek). Nejvyšším orgánem Místní či Oblastní skupiny je Členská schůze, která se schází nejméně jednou ročně. K výlučným pravomocím schůze patří především hodnocení činnosti a hospodaření skupiny, volba předsedy skupiny, volba delegátů na Kongres hnutí, navrhování kandidátů na funkce do místních samospráv a rozhodnutí o zániku skupiny. Mezi členskými schůzemi řídí skupinu 3-7 členný výbor. Lokální zaměření strany se odráží v ustanovení, podle něhož mají členové místních zastupitelstev zvolení z kandidátů navržených stranou právo zúčastnit se schůze výboru nebo členské schůze. Dále se to projevuje v úlohách skupiny, která se má podílet na organizování politického života obce v souladu programem a stanovami strany, iniciovat řešení problémů hospodářského a sociálního rozvoje obce, ochrany životního prostředí, podmínek školského vzdělávání atd.

Druhým stupněm organizace strany je rovina „celostátní“ (omezená ovšem na region Těšínska). K základním orgánům zde patří Kongres, který je nevyšším orgánem hnutí. Schází se nejméně jednou za 2 roky, přičemž každá Místní nebo Oblastní skupina na něj může

delegovat nejméně jednoho člena (zajímavé je ustanovení, že další členové budou delegováni podle klíče stanoveného Republikovou radou). K pravomocím Kongresu patří schvalování a novelizace stanov, přijetí a novelizace programu hnutí, volba předsedy hnutí, volba 25-45 členné Republikové rady, Revizní a Smírčí komise, vyhodnocení období mezi kongresy a rozhodování o zániku strany (potřebná 2/3 přítomných delegátů).

Mezi Kongresy je politickým a rozhodovacím orgánem Republiková rada, která se schází nejméně dvakrát do roka. Její pravomoci mírně převyšují „klasické“ pravomoci podobného typu orgánu (volí např. místopředsedu hnutí, což u českých politických stranách zpravidla dělá kongres). Dále např. připravuje a schvaluje program předvolební kampaně, schvaluje kandidáty a uzavírá koaliční a politické dohody volby do krajských zastupitelstev a pro parlamentní a senátní volby (stanovy neznají pojem voleb do poslanecké sněmovny). Mezi zasedáními republikové rady stranu řídí 11-15 členná výkonná rada volená republikovou radou ze svých řad.

Fakt, že strana zcela nerezignovala na širší celostátní rozměr se projevuje v ustanovení, že „členy republikové rady jsou automaticky parlamentní poslanci a senátoři“ (§ 23 stanov). Organizační strukturu doplňuje zakotvení národních sekcí, pro něž platí s ohledem na strukturaci na místní úrovni platí opět strukturace na Místní a Oblastní skupiny. Orgánem každé sekce je Konvent, který volí svého předsedu, který, pokud není zvolen předsedou hnutí, je automaticky jeho místopředsedou (vzhledem k tomu, že fakticky větší činnost vyvíjí jen polská sekce jde o formální ustanovení).

Zajímavá je otázka členství, když vedle řádných členů, znají stanovy ještě institut podpůrného členství. Takovým *podpůrným* členem se může stát každá osoba, která souhlasí s cíli hnutí. S výjimkou možnosti účastnit se činnosti strany nemá ale žádná práva ani povinnosti. V praxi ovšem díky tomu, že Soužití nevede evidenci členů a členové ani neplatí členské příspěvky jde o rozdělení zcela formální, která z hlediska denní praxe nemá velký význam. Dále znají stanovy ještě institut čestného členství, které může propůjčovat a rušit (!) kongres na návrh předsedy strany. Čestný člen se přitom podílí na činnosti strany se všemi právy a povinnostmi.

Polští voliči a jejich politická reprezentace: úpadek etnického hlasování

Pohled na výsledky komunálních voleb ukazuje, že zvolení kandidáti Soužití tvořili jen relativně malou část Poláků, kteří zasedli v obecních zastupitelstvech. V komunálních volbách 2002 zasedlo v obecních zastupitelstvech v karvinském a frýdecko-místeckém okrese 133

Poláků^{ix}, ale jen 37 bylo zvoleno na kandidátce Soužití a 1 na koaliční kandidátce Soužití a jiné strany. Pokud odečteme různá sdružení nezávislých a stranu Nezávislých (celkem 47 zvolených), úspěšní kandidáti Soužití stále tvořili méně než polovinu Poláků zvolených za „klasické“ politické strany. Velmi silně byli zastoupeni polští zastupitelé zvolení za KDU-ČSL (15), KSČM (13), méně už za ČSSD (6), US-DEU (6) a ODS (5).^x Tyto údaje (od voleb 1998 se příliš neliší^{xi}) demonstrují, že velká část politicky aktivních Poláků se (na komunální úrovni) angažuje mimo rámec Soužití. Dále z nich nepřímou plyne, že v komunálních volbách je velká část Poláků ochotna volit české strany, respektive přesněji Poláky kandidující za české strany (statisticky je to na této úrovni přesně doložitelné ovšem jen problematicky).

Zajímavý pohled nabízí rovněž nadlokální úroveň. Jedinou v praxi úspěšnou strategií prosazení „polského“ kandidáta na parlamentní úrovni po vzniku samostatné ČR, se ukázala kandidatura za české politické strany (např. senátor Ondřej Feber ve volbách 2000 nebo poslanec Marian Bielesz ve volbách 2002 oba za Unii Svobody-Demokratickou unii – US-DEU). Uplatnění podobného postupu lze vysledovat i na krajské úrovni (v zastupitelstvu Ostravského kraje zasedli po volbách 2000 dva zastupitelé polské národnosti - Z. Wantula a už zmíněný M. Bielesz – oba opět za US-DEU).

Parlamentní kandidatura za české strany v sobě ovšem skrývá určité zpochybnění, respektive omezení „polského“ rozměru reprezentace. Všichni takto zvolení kandidáti zpravidla ve volební kampani deklarovali – především z důvodu získání širší podpory – orientaci na reprezentaci zájmů všech (nejenom polských) voličů. V charakteru prezentace jejich kandidatury přitom také dominovalo spojení s danou politickou stranou ovšem téměř vždy zde nechyběla – byť v různé míře - přirozená snaha spojit ji s určitou prezentací „polskosti“, zaměřené na získání hlasů polských voličů.

Pozornost zaslouží také krajská úroveň, na níž lze - na volbách 2000 - demonstrovat jeden fenomén, který naznačují i komunální a parlamentní volby. V těchto volbách se vytvořila nová a mimořádně příznivá situace, kdy se spojily prakticky *všechny* polské organizace s cílem získat prostřednictvím Soužití zastoupení v moravskoslezském krajském zastupitelstvu. Delegovaly přitom své zástupce na kandidátku Soužití, přičemž ji ve volbách různými způsoby podpořily. Výsledkem byl ovšem „jen“ zisk 2,3 % hlasů (v rámci celého kraje), což nestačilo k překročení 5 % hranice. Jak vysvětlit tento výsledek za situace, kdy procento Poláků v kraji je výrazně vyšší - 3, 1 % (podle sčítání lidu v roce 2001)? Mnoho napovídá pohled na výsledek Soužití ve dvou okresech, kde je polská menšina nejpočetnější. V okrese Frýdek-Místek, kde Poláci tvoří 8 % obyvatel, získalo 5,64 % hlasů. V okrese Karviná (6,8 % obyvatel polské národnosti) pak 5,85 % hlasů (v ostatních čtyřech okresech

Moravskoslezského kraje tvoří Poláci podle sčítání 0,3 % či méně obyvatel). V obou případech tedy byl výsledek nižší než procento polské menšiny.

Ještě zajímavější pohled nabízí mikroúroveň jednotlivých obcí. Následující tabulka znázorňuje obce frýdecko-místeckého okresu, v němž je polská menšina v rámci ČR nejsilnější a volební výsledky Soužití v nich. (Z důvodu přehlednosti a vyloučení marginálních případů jsou uvedeny pouze obce, v nichž se při sčítání lidu v roce 2001 přihlásilo k polské národnosti alespoň deset osob).

Tabulka 1: Srovnání volebního výsledku Soužití a počtu Poláků v obcích frýdecko-místeckého okresu

obec	Poláci v obci (v %)	volební výsledek Soužití (v %)
Bocanovice	30,8	28,82
Bukovec	33,6	29,23
Bystřice	29,7	23,34
Dobrá	0,5	0,08
Dobratice	1,4	0,3
Dolní Domaslavice	1,8	0,38
Dolní Lomná	31	40,75
Dolní Tošanovice	3,6	2,94
Frýdek-Místek	0,4	0,06
Frýdlant nad Ostravicí	0,1	0,06
Hnojník	11,5	13,4
Horní Bludovice	1	0,45
Horní Domaslavice	1,4	0
Horní Lomná	28,4	18,27
Horní Tošanovice	5,3	7,57
Hrádek	42,8	57,44
Jabůnkov	20,7	20,57
Komorní Lhotka	21,4	18,49
Košařiska	38,6	29,7
Milíkov	41,1	47,7
Mosty u Jablůnkova	18,2	18,8
Návsí	24,0	23,7
Nýdek	26,5	12,8
Paskov	0,3	0,09
Písek	20,9	16,98
Ropice	28,9	23,48
Řeka	21,2	22,6
Smilovice	26,3	29,62

Soběšice	1,2	0,38
Střitěž	18,8	18,54
Šenov	0,6	0,05
Třanovice	21,1	13,4
Třinec	17,7	11,72
Vělopolí	18,9	28
Vendryně	35,2	27,39

Zdroj: Statistický úřad ČR - <http://www.czso.cz>

Jak tabulka ukazuje, ve většině obcí, je volební výsledek Soužití nižší než procento obyvatel hlásící se k polské národnosti. Větší propad je u obcí, kde Poláci tvoří zanedbatelné procento obyvatel (1% a méně), ale zřetelný je i u obcí, kde jsou menšinou relativně silnou (tj. tvoří více než 15 – 20 % obyvatel). Z celkového trendu se vymyká pouze 9 obcí (z celkového počtu 35 zkoumaných), kde je situace opačná. Je ovšem nutné upozornit, že v těchto případech jde většinou o velmi malé obce (zpravidla mezi 100 – 500 obyvateli), což znamená, že vzhledem k poměrně nízké volební účasti (celkově v rámci okresu necelých 35 %) i několik málo hlasů odevzdaných Soužití mohlo celkový výsledek výrazně ovlivnit.

Výše uvedené údaje demonstrují, že schopnost **voličské mobilizace Soužití**, i v případě podpory prakticky všech polských menšinových organizací, **je omezená**. Strana je schopna (i v nejpřírodnější situaci, kterou krajské volby 2000 byly) oslovit *maximálně* přibližně 60 – 70 % polských voličů. Lze tedy konstatovat, že značná část polských voličů preferuje raději české politické strany (s případnými polskými kandidáty) před hlasováním pro regionální polskou formaci. Situace První republiky, kdy v rámci vysoké míry segmentace tehdejší společnosti, fungovala úzká a pevná vazba mezi polskými stranami a jejich polskými voliči, tak zřejmě definitivně patří minulosti. Elektorátní podpora Soužití v současných podmínkách je navíc (perspektivně) ohrožována další možnou erozí.

Příčiny této eroze, stejně jako obecné příčiny současného malého významu Soužití i v rámci regionu jsou dány kombinací několika sociálně-politických faktorů. Ty jsou spolu úzce propojeny a vzájemně se silně ovlivňují (Kopeček 2002). O jaké faktory jde? Za prvé relativně *vysoká homogenita polské komunity má klesající trend*, způsobený dynamickým sociálním vývojem průmyslového regionu Slezska v průběhu 20. století (rozsáhlá „rozměňující“ migrace dalších etnik – Čechů, Slováků, Rómů aj.). Za druhé se projevuje *pomalý, leč trvalý pokles absolutního i relativního počtu příslušníků polské menšiny*. Ještě v roce 1910 se k polské menšině na území dnešní ČR přihlásilo 158 tisíc obyvatel (1,57 %),

v roce 1930 asi 92 tisíc (0,89 %), v roce 1980 asi 66 tisíc (0,64 %) a v roce 2001 už to bylo jen 52 tisíc (0,5 %) (Sčítání lidu, domů a bytů 2001; srov. Siwek 1997: 48 – 49).

Za třetí konfliktním společensko-politickým vývojem po roce 1918, který u části polské menšiny vedl ke snaze neventilovat svoji identitu a *asimilovat se s většinou populací*. Za čtvrté *pokles komunitní soudržnosti* v důsledků zásahů z vnějšku (viz odnárodňovací tlak některých režimů, které se po roce 1918 v českých zemích vystřídaly, což je doplněno určitou dělicí linií probíhající *uvnitř* polského společenství (determinovanou jak vztahem k minulosti, tak rozdílnými pohledy na způsob prosazování zájmů menšiny).

Výsledným efektem se z volebního hlediska stal už naznačený *úpadek etnického hlasování voličů* (ve srovnání s meziválečnou érou). Absence vhodných podmínek pro mobilizaci polských voličů přitom determinuje minimální šance na *samostatné* prosazení strany (alespoň) na krajské úrovni. Výsledek Soužití v krajských volbách 2000, stejně jako podpora na lokální úrovni, ale také signalizuje, že strana určitým, byť malým voličským potenciálem na regionální úrovni disponuje (přes naznačenou spíše negativní budoucí perspektivu). Při jeho rozumném využití, tj. *vhodném aliančním spojení* s jiným subjektem by to otvíralo možnosti pro získání zastoupení v zastupitelstvu Moravskoslezského kraje.

Závěr

V rámci výzkumu regionálních a etnických stran v České republice představuje Soužití v podstatě *ojedinělý případ* formace, u níž lze, byť samozřejmě v závislosti na jejím (současném) marginálním významu na celostátní úrovni a velmi malém na úrovni regionální (krajské), sledovat kontinuitní existenci po celé období po roce 1989. Obecně je ovšem poměrně obtížné hodnotit její relevanci, postavení a roli v systému (alespoň) na krajské úrovni. Důvodem je primárně fakt, že v regionu, v němž působí, se v podstatě nedá identifikovat existence svébytného regionálního systému. Moravskoslezský kraj vykazuje jen minimální odlišnosti od podoby celostátní politické scény (k teorii regionálních a etnických stran srov. Strmiska 1998: 11 – 18).

Přesto stav stranických interakcí v regionálním rámci, tj. téměř nulový zájem ostatních aktérů o kooperaci s ní, stejně jako zanedbatelný vliv Soužití na politickou soutěž (viz výsledek krajských a senátních voleb), dovoluje učinit jisté závěry. Obecně lze Soužití klasifikovat jako aktéra s jen *minimální politickou relevancí (blížících se nule)*, který nemá aktuálně schopnost ovlivňovat politiku v regionu. Tento závěr ovšem zcela do budoucna nevyklučuje - při šikovnějším využití aliančních strategií - jistou možnost *změny* tohoto stavu.

Z hlediska politologické typologizace se Soužití nedá bez výhrad označit za politickou stranu. Vykazuje totiž (viz např. neexistence evidence členů) stále silné rysy politického hnutí, přičemž se zdá, že tento (současný) stav se dlouhodobě nezmění. Z pohledu možného politického zařazení do určité stranické rodiny Soužití potvrzuje obvyklý trend projevujících se u podobných regionálních a etnických stran. Primární orientace na obranu zájmů etnicky vymezené menšiny u něho zatlačuje do pozadí význam vymezování se na pravo-levé škále, která je v podstatě pro stranu sekundární. Stranu lze tak bez větších těžkostí zařadit do rodiny regionálních a etnických formací. Nelze přitom přehlédnout, že značný vliv na identitu strany a její politickou strategii mají dva důležité limity: 1) původ současného vedení, které je úzce spojeno se strukturami předlistopadového PZKO a 2) působení omezené v posledním desetiletí pouze na komunální rovinu. Plyne z nich malá schopnost reprezentovat a efektivně prosazovat zájmy menšiny na nadlokální úrovni a vytváří to mantinely přijatelnosti Soužití pro část polské komunity.

Literatura

Borák, M. (1996): *Polská menšina v České republice*, in: Gabal, I. (ed.): *Menšiny v ČR a v sousedních zemích z perspektivy integrace České republiky do Evropské unie*, Praha, Ústav mezinárodních vztahů, s. 105 – 113.

Borák, M. (1998): *Problémy polské menšiny v ČR v 90. letech*, in: Sokolová, G., Šrajnerová, O (eds.): *Národnostní menšiny a majoritní společnost v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století*, Opava, Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, s. 230 – 241.

Branna, D. (2002): *Życie społeczne mniejszości polskiej w ostatniej dekadzie XX wieku*, in: Szymeczek, J. (ed.): *Polaci na Zaolziu 1920 – 2000 - Poláci na Těšínsku*, Czeski Cieszyn, Kongres Polaków w Republice Czeskiej, s. 167 – 172.

Cigánek, F. (1992): *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Praha: Cesty.

Doliwa, J. (1992): *Klub Polski w Pradze*, Praha, Olza.

Fiala, P., Strmiska, M. (1998): *Teorie politických stran*, Brno, Barrister et Principal.

Gawrecki, D. (1992): *Těšínsko v období mezi světovými válkami*, in: Borák, M., Gawrecki, J. (1992): *Nástin dějin Těšínska*, Praha, Advertis, s. 81 – 101.

Gawrecki, D. (2000): *Polské politické strany v Habsburské monarchii a v Československé republice*, in: Marek, P. a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a*

Československa v letech 1861 – 1998, Olomouc, Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci, s. 238 – 243.

Janák, D., Krol, J., Prokop, R. (1992): *Základní rysy vývoje československého Těšínska po roce 1945*, in: Borák, M., Gawrecki, J. (eds.): *Nástin dějin Těšínska*, Praha, Advertis, s. 102 – 117.

Jasiński, Z. (1997): *Školství*, in: Kadłubiec, K. D. a kol.: *Polská národnostní menšina na Těšínsku a v České republice (1920 – 1995)*, Ostrava, FF Ostravské univerzity, s. 184 – 213.

Josiek, W. (1997): *Společenské organizace a instituce*, in: Kadłubiec, K. D. a kol.: *Polská národnostní menšina na Těšínsku a v České republice (1920 – 1995)*, Ostrava, FF Ostravské univerzity, s. 149 – 164.

Kaplan, K. (1990): *Pravda o Československu 1945 – 1948*, Praha, Panorama.

Kopeček, L. (2002): *Study of Interest Representation Development of Polish Minority in the Czech Republic*, *Středoevropské politické studie*, roč. 4, č. 4 – <http://www.iips/seps.html>.

Nováková, M. (2002): *Politické zastoupení polské menšiny v ČR*, (nepublikovaná klauzurní práce), Masarykova univerzita v Brně, Katedra politologie.

Siwek, T. (1997): *Demografická charakteristika Poláků v ČR*, in: Kadłubiec, K. D. a kol.: *Polská národnostní menšina na Těšínsku a v České republice (1920 – 1995)*, Ostrava, FF Ostravské univerzity, s. 43 – 66.

Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J. (2001): *Polská národní menšina v Československu*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV.

Statistická ročenka České a slovenské federativní republiky 1991 (1991), Praha, Federální statistický úřad, Český statistický úřad, Slovenský štatistický úrad.

Statistická ročenka České republiky 1995 (1995), Praha, Český statistický úřad.

Strmiska, M. (1998): *Regionální strany a stranické systémy*, Brno, CDK.

Toman, T. (2000): *Coexistentia-Wspólnota działa dziesięć lat*, Kalendarz Śląski, s. 197 – 200.

Internetové zdroje (statistické údaje, publicistické články, instituce):

Český statistický úřad – <http://www.czso.cz>; 10. 3. 2003

Informace o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin podle čl. 25 odstavce 1 Úmluvy – <http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/rady.htm>; 10. 3. 2003

Kongres Polaków w Republice Czeskiej – <http://www.polonica.cz>; 10. 3. 2002

MF Dnes, ročníky 1998 - 2002 - <http://mfdnes.newton.cz>; 10. 3. 2003

Polski Związek Kulturno – Oświatowy – <http://www.pzko.cz>; 10. 3. 2003

Sčítání lidu, domů, bytů 1991 (Český statistický úřad) -
<http://www.czso.cz/cz/slodb/index.htm>; 10. 3. 2003

Sčítání lidu, domů, bytů 2001 (Český statistický úřad) -
<http://www.czso.cz/cz/slodb/index.htm>; 10. 3. 2003

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna (informace z parlamentních zasedání) – <http://www.psp.cz/eknih/>; 10. 3. 2003

Tištěné materiály Soužití

Program hnutí Coexistentia-Soužití (1999), nestránkováno, vydavatel neuveden.

Programové cíle - Stanovy Soužití 1990, in: Jak a koho volit? Praha: Spektrum, s. 64 – 65.

Ruch Polityczny Coexistentia–Wspólnota w wyborach do przedstawicielstwa Okręgu Ostrawskiego, 12. 11. 2000 (2001), Český Těšín: Obecně prospěšná společnost Koegzistencja.

Ruch Polityczny Coexistentia–Wspólnota-Soužití: Kandydaci Wspólnoty w wyborach komunalnych z 13. –14. 11. 1998, místo vydání a vydavatel neuveden.

Stanovy politického hnutí Coexistentia-Soužití (2000), Český Těšín: Obecně prospěšná společnost Koegzistencja.

Volební program politického hnutí Coexistentia-Soužití do komunálních voleb 1.-2. 11. 2002, nedatováno, místo vydání a vydavatel neuveden.

Wybory komunalne 1.-2.11. 2002, Český Těšín: Obecně prospěšná společnost Koegzistencja.

Rozhovory s reprezentanty polské menšiny:

Rozhovor autora s předsedou Kongresů Poláků v ČR Józefem Szymeczkiem 12. 3. 2003.

Rozhovor autora s předsedou politického hnutí Coexistentia-Soužití Władysławem Niedobou 27. 5. 2003.

Poznámky:

ⁱ Převážně průmyslový charakter regionu vedle PSPR přál i velkému vlivu komunistů mezi Poláky (zhruba 60% polské menšiny byli ve 20. letech 20. století dělníci). Komunistická strana Československa (KSČ) ovšem přirozeně nebyla „polskou“ stranou, nicméně je zapotřebí zmínit, že v řadě místních komunistických organizací na Těšínsku Poláci jednoznačně převažovali. To se odrazilo i v existenci autonomní polské sekce v KSČ.

-
- ⁱⁱ Je zajímavé, že po roce 1989 (alespoň prozatím) na rozdíl od situace v Polsku, v českých podmínkách nelze zaznamenat žádné trvalejší úsilí o profilaci „slezské“ politické formace.
- ⁱⁱⁱ Podle slov současného šéfa Kongresu Poláků Józefa Szymeczka jsou „aktuální vztahy s PZKO a Soužitím poměrně chladné, ale ne nepřátelské či vyhrocené“ (rozhovor autora 12. 3. 2003).
- ^{iv} Dohoda o společném postupu ve volbách byla uzavřena 17. července 2000 po půlročním vyjednávání. Mimo zástupců PZKO, Kongresu a Soužití se jednání účastnily i zástupci dalších polských organizací (zpravidla zastřešovaných Kongresem – Matice školská, Polští skauti, Svaz polských učitelů atd.). Podpis dohody byl prezentován jako přelom v polistopadových antagonismech uvnitř polské menšiny. Ovšem samotný průběh volební kampaně a především ne vždy bezproblémová spolupráce jednotlivých aktérů v rámci polské menšiny (jediné polské noviny – *Głos ludu* – jejichž redakce není příliš nakloněna vedení Soužití, uveřejnily před volbami několik značně kritických článků) svědčí o přetrvávajících rozporech - srov. *Ruch Polityczny Coexistentia – Wspólnota w wyborach do przedstawicielstwa Okręgu Ostrawskiego*, 12. 11. 2000 (2001).
- ^v Viz Společná česko-slovenská digitální knihovna: 28. června 1988, 11. schůze ČNR - <http://www.psp.cz/eknih/>
- ^{vi} Viz Společná česko-slovenská digitální knihovna: 19. prosince 1989, 18. schůze ČNR - <http://www.psp.cz/eknih/>
- ^{vii} Viz reakce poslance W. Niedoby v rámci parlamentní diskuse v březnu 1992 ve Federálním shromáždění při projednávání smlouvy. Viz společná česko-slovenská digitální knihovna: FS ČSFR 1990 – 1992, 21. schůze, 5. března 1992 - <http://www.psp.cz/eknih/>.
- ^{viii} Neúnavný Gawlik ovšem styky se Soužitím nepřerušil, stejně jako nezanechal politické činnosti a ve volbách do poslanecké sněmovny na jaře 2002 neúspěšně kandidoval jako lídr Strany venkova – spojené občanské síly v Moravskoslezském kraji.
- ^{ix} Určení národnosti kandidáta vychází z údajů Soužití (v rámci volebního procesu se žádné oficiální zjišťování neprovádí) a je nutné je proto brát s jistou rezervou – viz *Wybory komunalne 1.-2.11. 2002*.
- ^x Jeden kandidát byl zvolen za ODA, US-DEU a sdružení nezávislých.
- ^{xi} Viz *Ruch Polityczny Coexistentia–Wspólnota-Soužití: Kandydaci Wspólnoty w wyborach komunalnych z 13. – 14. 11. 1998, místo vydání a vydavatel neuveden*.